Női szemmel

az Indiában bebörtönzött nők és gyermekek pszichológiai jellegű szükségleteinek felmérése (fordítás)

Az indiai börtönöket minden tartományban[1] *„állami tulajdonként"* kezelik. Az államok büntetés-végrehajtása a brit rendszeren alapszik. Andhra Pradesh[2] Államban 169 börtön van, amelyek között létezik teljesen szokásos rezsimű börtön, mezőgazdasági intézet/félig nyitott börtön, női fegyintézet és nevelőotthon.

Az északi Andhra Pradesh tartományban 14 200 fogvatartott van (amiből 600 a nők száma), akik közül 80 százalék olyan, előzetesen fogvatartott, aki a büntetőperre vár (összehasonlításképpen: Angliában és Wales-ban a női fogvatartottak között 21 százalék előzetes).

A Nemzetközi Börtönreform (PRI) egy civil szervezet, amelynek a fő tevékenységi köre a büntetés-végrehajtási rendszerek reformja, és a szabadságvesztést helyettesítő alternatív intézkedések népszerűsítése. A szervezet fő célkitűzése a börtönkörülmények javítása. Az Andhra Pradesh projektet a PRI indította el 1999. novemberi konferenciájával Katmanduban. A regionális résztvevők Banglades, India, Nepál és Pakisztán voltak. Minden börtönreformmal kapcsolatos projektet támogatott az Egyesült Királyság Külügyi Jóléti Hivatala. A PRI indiai testvérszervezete a PRAJA[3] Andhra Pradesh tartományt választotta ki az egy év futamidejű projekt helyszínéül azzal a céllal, hogy felmérje a bebörtönzött nők és gyermekek pszichológiai szükségleteit.

A Projekt felépítése

A projekt Andhra Pradesh-i beindításának az volt a fő oka, hogy az államban 300-400 női fogvatartott és két női intézet van, így a programot hatékonyan lehetett kivitelezni. MV Krishna Rao, az állam börtönügyi főfelügyelője az Egyesült Királyságban figyelemmel kísérhette a hasonló programok sikerét és támogatta a program kivitelezését az irányítása alá tartozó szervezeti egységeknél. Amikor a helyi börtönvezetés elfogadta a programot, egy helyi civil szervezet, a SAVE HR[4], segített a projekt napi feladatainak kivitelezésében.

A túlságosan nagy indiai társadalomban a női fogvatartottak kérdése nem nagy jelentőségű. A női identitással kapcsolatban tudatlanságot tapasztaltunk, és az emberek általában azt sem tudták, hogy a bebörtönzés milyen jellegű lelki ártalmakat okozhat. A társadalom ezekről a nőkről azt tartja, hogy szegények, írástudatlanok és gyengék. Mivel bűnözők, a nagy többség úgy vélekedik róluk, hogy nem méltóak a rehabilitációra, sőt tudomást sem kell venni róluk. A projekt fel kívánta térképezni a fogvatartott nők szükségleteit annak érdekében, hogy felmérje, milyen módon lehetne javítani pszichés és mentális állapotukon. Három helyi, kiképzett szociális munkást alkalmaztunk, kettőt Hyderbadban és egyet Rajahmundry-ban. Ezek a személyek egy évig havi bérezésben részesültek és a börtönben szolgáló személyzettel együtt dolgoztak.

A projekt alkalmazásában közreműködő nők az Andhra Pradesh-i Egyetem szociális munkás - és tanácsadó szakán végeztek, valamint tapasztalattal is rendelkeztek a családi,

nyomomegyedbeli és más szociális szektorbeli segítő munkákban. Ez volt az első alkalom, hogy börtönökben dolgoztak.

***Jyothi* 28 éves volt, amikor társadalomellenes naxalita[5] aktivitásért és a kiátkozott Népi Háború Csoportban[6] elfoglalt tagságáért letartóztatták. Összesen 25 alkalommal vett részt törvényellenes kezdeményezésekben. Egy alkalommal a hatóságok jogellenesen letartóztatták, és négy napig vallatták. A projekt teamje szerint ő volt az egyik, akivel nagyon érdemes volt törődni. Jól képzett nő volt, és a kommunista eszméket, azok hatásait a szegény emberek felemelkedését segítő mozgalomnak tartotta. Nagyon hamar világossá vált, hogy Jyothi a börtönbe kerülése után társait is befolyásolni kezdte erős eszméivel. Valószínűtlennek tűnt, hogy a szabadulás után változtatna az életstílusán.**

Több mint 300 nőről készült esettanulmány, számos kérdőív kitöltetése után, egy hat hónapig tartó vizsgálat során. A projekt 12 hónapig tartott, a fél éves periódus utáni értékelés célja az volt, hogy megállapítsák, a projekt telepítésének lehetőségeit. A régió felső vezetését kimerítően tájékoztattuk és lelkesedést tapasztaltunk, azonban a projekt kivitelezéséhez szükséges a börtönszervezet vezetőjének támogatása, valamint a fogvatartott nőkkel és gyermekekkel napi kapcsolatban álló személyi állomány teljes együttműködése.

A fogvatartott nők

Hogy megértsük a fogvatartott nők problémáit, tisztában kell lennünk az élethelyzetükkel. A fogvatartottak mentális állapotát egyaránt befolyásolja az iskolai végezettség, a neveltetés, a családi háttér, a kaszt, amibe tartoznak és a kisgyermekkori tapasztalatok összessége. A család támogatása vagy elutasítása jelentős faktort képez.

A vizsgálatban szereplő nők a következő bűncselekmények elkövetése miatt voltak börtönben: hozomány miatti emberölés[7], házastárs sérelmére elkövetett emberölés, prostitúció, a kereskedelmi rendelkezések megszegése, tiltott folyadék-kereskedelem, illetve olyan kiátkozott csoportokhoz való tartozás, mint a naxaliták vagy a Népi Háború Csoport. Kábítószerrel kapcsolatos esettel nagyon ritkán találkoztunk. A büntetések tartama 2 évtől a 14 évig tartó, életfogytiglani szabadságvesztésig terjed, amiből csak hét év letelte után bocsátható az elítélt feltételes szabadságra. Meg kell jegyezni, hogy jelentős számú nő volt 50 évnél idősebb. Annak ellenére, hogy a kormányzat a hozomány kifizetésével kapcsolatos szigorú vallási szokásokat tiltja, ezek a szokások továbbra is élnek, bele értve a menyasszonyégetést[8] is. A halált balesetként vagy öngyilkosságként jelentik be, azért hogy a vőlegény szabad maradhasson, újra házasodhasson és, ily módon ismét hozományhoz juthasson. Ez még számos esetben ma is megtörténik annak ellenére, hogy a törvény betűje szerint, ha a feleség a házasság első hét évében gyanús körülmények között meghal, nem csak az anyóst, hanem az egész családot bebörtönözhetik.

A börtön

A Chanchalguda mellett lévő Hyderabadi Állami Női Fegyintézet befogadó képessége 120 fő. Első látogatási napunkon 135-en voltak ott fogva tartva: 44 elítélt, 87 előzetes, négy naxalita és 12 gyermek. A börtönparancsnok irányítása alá 22 őr tartozik, akik háromváltásos rendszerben dolgoznak. A börtönőrök fizetése kevés és a munkájuknak nagyon alacsony a társadalmi megbecsülése. Az egyenruha khaki színű kendős szári, a vezető beosztásban dolgozók ruhája fehér.

A régióban nyáron akár negyven fok is lehet. Az épület földszintes, barakk jellegű, az ablakok rácsozottak, és nyáron nincsen rajtuk

üveg. A zárkákat reggel hattól napnyugtáig nyitva tartják.

***Badi Bee* 70 éves mezőgazdasági munkás, 60 éves volt, amikor letartóztatták. Később elítélték a menye meggyilkolásáért, a Hozomány tilalmi törvény *„hozomány bántalmazás"* rendelkezése alapján. Badi Bee erélyesen hangoztatta az ártatlanságát. Azt állította, hogy a menye a gyerekek megszületése utáni egzisztenciális krízis miatt el akart költözni a családtól, és *„egy rossz pillanatában"* felgyújtotta magát és meghalt. Badi Bee-t a férjével együtt tartóztatták le, aki a Cuddapah-i börtönben halt meg, valószínűleg a bánat és a megrázkódtatás következményeként. Badi Bee legnagyobb félelme az volt, hogy ő is a börtönben fog meghalni. A fia nem adott be kérelmet annak érdekében, hogy szabaduljon, mert arra hivatkozott, hogy nem tudná eltartani. A tanácsadási program vége felé a szociális munkások szerint Badi Bee kezdett megbékélni a sorsával, és nem szomorkodott annyit.**

A Hyderbadi és a Rajhamundry börtön zárkái az udvarra nyílnak, ahol a rabok fák és más növények között szabadon tevékenykedhetnek. Minden zárkában öt vagy hat nő lakik, a zárkák sötétek, a padlózat kőből van, a falakat nem festették le és nincsenek bútorok.

Minden fogvatartottnak egy hálózsák jár ágyneművel, vagy egy lepedővel leterített vékony deszka, valamint egy lavór és egy bögre. Néhányuknak szentképei vagy könyvei lehetnek. Mindkét börtönben jól bántak a gyermekekkel, akik vidáman játszottak a napfényben. Látható volt, hogy a gyerekek nagyon jól érezték magukat a személyzettel. A projekt kiemelte, hogy a gyermekeknek kielégítő és jó minőségű ételt kell biztosítani, valamint védőnői szolgálatról kell gondoskodni. Számos hindu fogvatartott vegetáriánus volt, mégis a menün több alkalommal hús szerepelt, de egyébként az étel rizsből, barna rizsből, teából és kenyérből állt. Kiegészítő táplálékhoz Hyderabadban egy külön személyzettel rendelkező kantinban lehetett jutni, Rajahmundryban pedig egy NVQ[9] képzést is nyújtó üzletben. Az intézeti programot a szegényes tévéműsorok jelentették. Rajahmundryban a fogvatartottak komikus színdarabokat vagy zeneszámokat adhattak elő egymásnak.

A szükségletek azonosítása

A projekt során a fogvatartottak részére az egész napot lefoglaló programot biztosítottunk. Minden reggel és délután a tanítás telegu és angol nyelven zajlott. A kurzusok az általános iskolai alapképzés és a népfőiskola képzési szintjei között álltak, ennek ellenére kevesen végeztek. A gyerekek számára külön osztályokat és játszó sarkokat létesítettünk, a kis tanoncokat elkápráztatta, hogy mindenütt *„nagynénik"* veszik őket körbe. A látogatások színhelye, az ún. *„interjúszoba"* volt, hetente két alkalommal. Mint a többi indiai női börtönben, a fogvatartottak itt is fehér szárit hordtak, aminek az alján egy színes szegély volt. Indiában az asszonyok reggel öltöznek fehérbe, valamint az idősebb özvegyek viselnek fehér szárit.

Dr. Rani Shankardass, a PRI-tól, már régen lobbizik a mintás szári engedélyezése érdekében. Hangsúlyozza, hogy a mintás szári sokkal kellemesebb viselet a fiatalasszonyok számára, és a hangulatot is fokozza. Azokban az intézetekben, ahol követték a PRI javaslatát, a változtatás gyors, egyszerű és kifejezetten olcsó volt, valamint nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a nők jobban érezzék magukat. A tanácsadók által felmért női önbecsülési hiányt az egész világon felismerték, és köztudott, hogy ez a dolog lehet sok más, egyéb probléma gyökere.

A program kezdetekor mindkét börtönben egészségügyi sátrakat állítottak fel, hogy

a bebörtönzött nők és gyermekek fizikai szükségleteit felmérhessék. Ha a fogorvosi vizsgálatok során kiderült, hogy a vizsgált asszony *„szájápolása"* kívánni valót hagy maga után, azonnali kezeléssel és tanácsadással szolgáltunk. Az egészségügyi problémák feltárása és kezelése során, az asszonyok találkozhattak egymással, amíg a vérvételre vagy a fogorvosi beavatkozásra vártak. Mint, ahogy az Egyesült Királyságban is előfordult, számos asszony esetében ez volt az első példa arra, hogy az asszonyok felfigyeltek az egészségügyi problémáikra és felismerték a szükségleteiket.

Az egészségügyi sátrak működtetésével párhuzamosan információkat gyűjtöttünk a fogvatartott nőkről, a gyermekekről és a személyzetről. Az aktákban az asszonyok nevét, korát, kasztját, születési helyét, egészségügyi állapotát és az elkövetett bűncselekmény körülményeit rögzítettük. Több mint 300 kérdőívet töltöttünk ki és a rabokat kikérdeztük az érzéseikről és tapasztalataikról.

Mindkét börtönben berendeztünk egy szobát, ahol tanácsot adtunk. A fogvatartottnak és az egy vagy két tanácsadónak a földön kellett ülnie. Ez a program három hétig zajlott, minden fogvatartottal hét alkalommal foglalkoztunk, egy foglalkozás egy óráig tartott. Kezdetben az idősebb rabok azt gondolták, hogy a fiatal tanácsadók úgysem fogják megérteni a panaszaikat és dühüket, de ez a véleményük hamar megváltozott. Nagyon szívesen beszélgettek végre olyan személyekkel, akik nem hivatalból kezdeményeztek velük párbeszédet. Sok asszony arról számolt be, hogy az életükben ez volt az első alkalom arra, hogy az érzéseikről és a tapasztalataikról kérdezték őket. A tanácsadók figyelmes bánásmódjának köszönhetően az asszonyok biztonságban érezhették magukat, amikor a tapasztalataikról és a régi, fájó emlékeikről meséltek.

A program kiépítése

Az indiai társadalom szabályai és elvárásai merevek és az itt illusztrált fogvatartási körülményekre is jelentős mértékben hatnak. Az elsődleges ok a nők általános jogfosztottsága. Ez a körülmény még az Egyesült Királyság börtöneiben lévő asszonyok sorsát is megnehezítheti.

A probléma feltárása már a program elindítása előtti időkre tehető, így maga a program is megoldás kezdete lehet. A kezdetben igencsak megtört asszonyok lelkesen keresték a kapcsolatot a teammel, mert végre valaki végighallgatta őket, és egyre többet beszélgettek a társaikkal is.

Durga, az özvegy, azért van börtönben, mert megölt egy férfit, aki meg akarta erőszakolni őt. Traumatikus hatással volt rá az a tény, hogy nem tudja, hogy mi történt a gyermekeivel, akik már az apjukat is elvesztették. Durga lelkesen tapasztalta, hogy az aggodalmait megoszthatja azokkal a társaival, akik hasonló sorsra jutottak, mint ő. Amikor a tanácsadója segített neki a gyerekeinek szánt levél megírásában, felszabadultnak érezte magát és elfelejtette megrögzött dühét. Ezek után elkezdhette a szabadulásra való felkészülést.

Sidulvi 16 éves volt, mezőgazdasági munkát végzett, hogy a családját támogathassa, nyolc éves korától kezdve. Azért tartóztatták le, mert üzletszerű kéjelgés gyanújába keveredett, amikor éjjel 10 órakor két másik nővel sétált hazafelé. A vádat elutasította, de azt elfogadta, hogy néha erkölcstelen és indiszkrét módon viselkedett. A tanácsadói ülések során tudatosították vele az AIDS és az egyéb nemi úton terjedő betegségek veszélyét, valamint a kicsapongó szexuális élettel járó stigmatizációt. Sidulvi lelkesen ismerte fel saját értékeinek fontosságát és az önbecsülés jelentőségét.

Felismerték, hogy a társaiknak is hasonló gondjaik vannak, mint nekik. A kinti világban felügyelet nélkül maradt gyermekek sorsa a bebörtönzött nők legaggasztóbb problémája világszerte.

Az Andhra Pradesh projekt szociális munkásai segítettek az asszonyoknak a mindennapi élet gondjainak megoldásában, mint a kapcsolattartás és a látogató fogadásának elintézése. Mivel a börtönök nagy részében nincs telefonálási lehetőség és ezt a hozzátartozók sem engedhetik meg maguknak, a látogatások és a levelezések jelentik a külvilággal való kapcsolattartás fő módjait. Az írástudatlan nőknek segítettek a levelek megírásában és arra ösztönözték őket, hogy legalább az ehhez szükséges alapismereteket szerezzék meg. Az asszonyok, akik közül néhányan már nagyszülők, büszkék voltak amikor életükben először el tudtak olvasni egy mondatot és ez a dolog az önbecsülésüket is erősítette.

A tanácsadás segítette a családjuk által kitaszított nőket, akiknek a szabadulásuk után valahol munkát és lakást kell találniuk. Sokan közülük építkezéseknél vagy a földeken keresnek majd munkát. Az Andhra Pradesh-i börtönökben munkáltatás folyik, ahol rabokat szabásvarrásra, kréta előállítására, és perzsaszőnyegek szövésére képzik ki, de mint a börtönügyi főfelügyelő mondta, törekedni kell arra, hogy olyan munkákra képezzék ki a fogvatartottakat, amelyekre a lakhelyük körzetében kereslet van.

Következtetések

Az indiai nők vélekedése szerint, azokat a lányokat, akik már elérték a pubertás kort, nem szabad tovább gardírozni és védelmezni.

Saida és a férje két különböző kasztból származtak, bár mindketten hinduk voltak. Mivel *„szerelmi házasságot"* kötöttek, és nem hagyták, hogy a szüleik akarata érvényesüljön, mindkét család kitaszította őket.

Pénz és családi támogatás hiányában, a harmadik gyermekével viselős Saida elhatározta, hogy kisebb *„kábítószer csomagocskákat"* fog árusítani, de hamar lebukott. A tanácsadás során keserűen jött rá, hogy mit *„szabad"* egy társadalomban tenni, és mint *„nem szabad"*. Amikor a figyelmét arra koncentrálta, hogy milyen módon szabadulhatna, és térhetne vissza a gyermekeihez, felhagyott az *„áldozati szerep"* játszmájával.

Az asszonyok számára a lányuk jó kiházasítása jelenti az életük legnagyobb küldetését. Lányuk házassága megmutatja, hogy a családjuknak milyen a társadalmi rangja és megbecsülése. Ha nem lehettek jelen a házasságkötésen, rendkívül dühösek voltak.

Csoportos beszélgetések idején az asszonyok csendesek, visszafogottak maradtak, éppen úgy, mint az Egyesült Királyság börtöneiben. Négyszemközti helyzetben szívesen beszélgettek, és oldottak voltak a teammel való kommunikáció során is. Mary Mamtha és Susan Vishalakshi szociális munkások a projektben a kezdetektől jelen voltak. Szavaik szerint a tanácsadási folyamat megindulásától kezdve az asszonyok egyre inkább nyugodttá váltak. Elmondták, hogy azok a személyek, akik korábban nem mondtak egy szót sem, valamint nagyon szomorúnak tűntek, mára már gyakran mosolyognak és barátságosak. Az asszonyok a családjukról, a személyzetről és pár szóval az elkövetett bűncselekményükről is beszéltek. Egy immár felszabadult asszony a karon ülő lányát tartva, arról számolt be - és ez nem kis jelentőségű -, hogy hogyan ölte meg a menyét, amikor kilökte egy első emeleti ablakon. Az anyagi javakért elkövetett gyilkosságok morális dilemmája csak az egyik azok közül a jellegzetességek közül, amelyeket a tanácsadók összegyűjtöttek.

Gyakorlati szemszögből nézve sok panaszt tártak fel az egészségügyi rendszer alkalmatlanságát illetően. A börtönügyi főfelügyelő erre reflektálva aggodalmát hangoztatta, hogy még hosszú az út előttük az egészségügyi helyzet megjavítása érdekében. Egy olyan országban, ahol a börtönegészségügy csupán egy szűkös költségvetési tétel, a pszichológiai jellegű szükségletek kielégítése csak alacsony helyet foglalhat el a prioritások listáján.

Ez a projekt egy pilot[10] volt. A pilot lezárásakor tartott konferencián India más államaiból érkezett börtönügyi tisztviselők is részt vehettek. Dr. Rani Shankadars egy jelentős momentumot emelt ki az indiai fogvatartott nőkkel kapcsolatban. A projektben dolgozó személyek beszámolói szerint az elítélt nőket a társadalom és a szűkebb családi kör sokkal nagyobb mértékben taszítja el magától, mint a férfiakat. A PRAJA következő kutatásának célja a nőkkel szembeni néhány diszkriminációs folyamat kimutatása, amelyek nem csak a szabad életben vannak jelen, hanem a börtönökben is.

Angela Clay—Dr. Rani Shankardass
Fordította: Fliegauf Gergely

Jegyzetek

[1] Indiát szövetségi államok szempontjából úgy kell elképzelni, mint az Egyesült Államokat.

[2] Közép-kelet-indiai állam. Hivatalos nyelvek: hindi, telugu, angol.

[3] PRAJA (Prison Reform and Justice Association) - Börtön és Igazságszolgáltatási Reform. Indiában - társadalmi okokból - nehéz elválasztani a civil szervezeteket az etnikai-vallási jellegű szervezetektől és a kormányellenes osztagoktól.

[4] Society for awareness, voluntary help and empowering of human resource - Indiai önkéntes szervezet, amely a HR tevékenységeket segíti

[5] naxaliták: Bihar állam déli részén, Andhra Pradesh-ben, és Nepálban élő etnikai kisebbség. Fegyveres osztagát a jelenlegi indiai kormányzat nem ismeri el, valamint hadurakkal áll harcban. A Naxalites egy baloldali politikai mozgalom, amely falusi életmódú személyek tömörülése. A szervezet iskolákat létesít, amiket a helyi hatóságok rendre bezáratnak.

[6] People's War Group: Szintén baloldali félkatonai jellegű politikai csoportosulás. A naxalitákkal mindig együtt említik.

[7] Az 1961-ben elfogadott Dowry Prohibition Act (Hozomány tilalmi törvény) szerint az egyes hindu szokások szerint elfogadott hozomány miatti gyilkosságok törvénybe ütköznek, és büntetendők. A hindu vallási jog szerint a vőlegény családja korlátlanul rendelkezett a menyasszony élete felett, ha annak a családja nem volt képes kifizetni a hozományt. A hozomány elmaradása esetén a szabályok akár a feleség megölését is megengedték a házasság kezdete utáni *hét év* eltelte előtt. A házasságkötés Indiában nem szerződés jellegű, hanem jóval több szakrális elemmel bír, mint a nyugati kultúrákban.

[8] A férj halála esetén a hindu szokások megengedik a feleség *„önfeláldozását"*, az asszonynak a halotti máglyára kell feküdnie. Egyes körzetekben a menyasszonynak is így kell tennie, ha a vőlegény családjának nem tudja kifizetni a hozományát. Ezeket a szokásokat a vallási meggyőződések miatt nehéz megszüntetni.

[9] National Vocational Qualification, a mestervizsgához hasonló végzettség.

[10] Valamilyen munkafolyamat vagy később futtatandó projekt kipróbálása, tesztelése.